

گردشگری حامی فقرا

ابتعال زندی

Ebtehal_zandi@yahoo.com

گردشگری حامی فقرا نوعی از گردشگری است که در پی فراهم کردن مزایایی ویژه برای فقرا است که ممکن است اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و یا فرهنگی باشد و تا زمانی که فقرا مزایایی از گردشگری بدست می آورند می توان آنها را «گردشگری حامی فقر» نامید حتی اگر سهم افراد متمول بیشتر از فقرا باشد (صادقی، ۱۳۸۴) کاکوانی و پرنیا آنها پروژه ای تعریف می دانند که فقرا را قادر می سازد تا به گونه ای فعال در فعالیت های اقتصادی شرکت کرده و از آن منتفع گردند.

گردشگری حامی فقرا

ابتهاال زندگی^۱

گردشگری حامی فقرا نوعی از گردشگری است که در پی فراهم کردن مزایایی^۲ ویژه برای فقرا است که ممکن است اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و یا فرهنگی باشد و تا زمانی که فقرا مزایایی از گردشگری بدست می آورند می توان آنرا «گردشگری حامی فقر» نامید حتی اگر سهم افراد متمول بیشتر از فقرا باشد (صادقی، ۱۳۸۴) کاکوانی و پرنیا آنرا پروژه ای تعریف می دانند که فقرا را قادر می سازد تا به گونه ای فعال در فعالیت های اقتصادی شرکت کرده و از آن منتفع گردند (Wearing, ۲۰۰۸)

گردشگری حامی فقرا یک نوع محصول و یا یک نوع خاص گردشگری نیست بلکه هر نوع از گردشگری می تواند حامی فقر و به نفع فقرا باشد (Goodwin, ۲۰۰۶) به عبارت دیگر گردشگری حامی فقر نگرشی است که نیازمند مدیریت در جهت آگاهی از روش هایی است که می تواند روی فقر، سرمایه گذاری در جهت کاهش آن، ایجاد فرصت هایی در جهت درگیر ساختن افراد فقیر با این صنعت و ... موثر باشد. (Roe & all, ۲۰۰۲) و جزء مکمل بسیاری از استراتژی های توسعه پایدار در کشورهای کمتر توسعه یافته محسوب می شود. در واقع هدف استراتژی های گردشگری حامی فقر ایجاد فرصت هایی برای فقرا از طریق عواید اقتصادی، سایر منافع معیشتی و مشارکت در تصمیم گیری ها است.

بنا بر تعریف فوق می توان مهمترین ویژگی های گردشگری حامی فقر را به صورت زیر بیان نمود:

- جریان توزیع مزایای گردشگری را به سوی فقرا هدایت می نماید.
- یک محصول خاص و ویژه نیست بلکه هر نوع از گردشگری و در هر سطحی می تواند حامی فقر باشد.
- این نوع گردشگری شامل انجام کسب و کارهای مختلف در جهت ایجاد سود و منفعت برای فقرا است.
- تمرکز آن اغلب بر فقرا، مهاجران، فرصت ها و خدمات ضعیف از قبیل بهداشت و آموزش است.
- در صدد به حداکثر رساندن سود و به حداقل رساندن هزینه ها برای فقرا است.
- فقرا را به مشارکت فعال در صنعت گردشگری تشویق می کند. (www.id۲۱.org, ۲۰۰۶)

همان طور که در بالا نیز بدان اشاره شد هر نوع از گردشگری می تواند حامی فقر باشد اما به طور خاص می توان از تورهایی نام برد که تحت عنوان گردشگری فقر به مقصد نواحی فقیر و محروم صورت می گیرند که به سه دسته کلی تقسیم می شوند:

۱- **تورهایی که به بهبود درک گردشگران از موضوع فقر می انجامد:** در این نوع تورها پیش از بازدید، تصویر عمومی از این مناطق برخورداران، کابوس مواد مخدر، زندگی متمرکز بر محور خرافات، ستیزهای قبیله ای، شرارت و جنایت است. اما پس از بازدید به شناخت ابعاد محرومیت های اقتصادی و اجتماعی که مشخصه اصلی این گونه مناطق است، تغییر خواهد یافت. تجربه ناخوشایندی های ناشی از اختلافات فاحش طبقات اجتماعی، تهیدستی و بی ثباتی سیاسی بخشی از تجارب این تورها محسوب می شود که می تواند به درک عمیق تر از عدالت و نابرابری های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی منجر شود.

^۱ کارشناسی ارشد مدیریت جهانگردی، گرایش بازاریابی - دانشگاه علامه طباطبایی

^۲ Benefits

۲- تورهایی که در آن میزبان به بیان داستان های ظلم و ستم گذشته وارد شده بر آنها می پردازد: در بسیاری از کشورها جمعیت بومی و گروه های دیگر بر مبنای نژاد، قومیت و یا اعتقاداتشان تحت ستم بوده اند. یکی از راه هایی که مردم ستم دیده، درگیر بخش گردشگری شده اند عرضه تورهای میراث تاریخی است. این تورها موجب درک عمیق تر گردشگران از حقوق بشر و موضوعات عدالت خواهانه می شود و در عین حال برای مردم محلی نیز فرصت بیرون ریختن عقده های درونی، بازگویی قصه رنج های گذشته و بازنگری رفتارهایشان فراهم می شود. این تورها در جست وجوی آن نیست که میراث فرهنگی گذشته را به داستان هایی رویایی، پرجلال و شکوه و یا ساده و قابل ستایش تبدیل کند. بلکه به روشنی از ظلم تاریخی ای که بر سر مردم ناحیه میزبان رفته و اثری که بر زندگی امروز آنان دارد، حکایت می کند.

۳- کار داوطلبانه گردشگران: بسیاری از گردشگران مایلند در طول بازدید خود به جای استراحت یا چشم دوختن به مناظر دلنواز طبیعی، ضمن برخورداری از هوای خوش، سکوت و دوری از هیاهوهای معمول کار و زندگی روزمره و تعامل با دیگران، به صورت داوطلبانه و اختیاری فعالیتی ارزشمند برای جامعه میزبان و یا موثر برای حفظ محیط زیست انجام دهند. که شامل کار داوطلبانه و اختیاری گردشگران می شود. (ضرغام، ۱۳۸۴) (Scheyvens, ۲۰۰۱)

مزایا و معایب گردشگری حامی فقر:

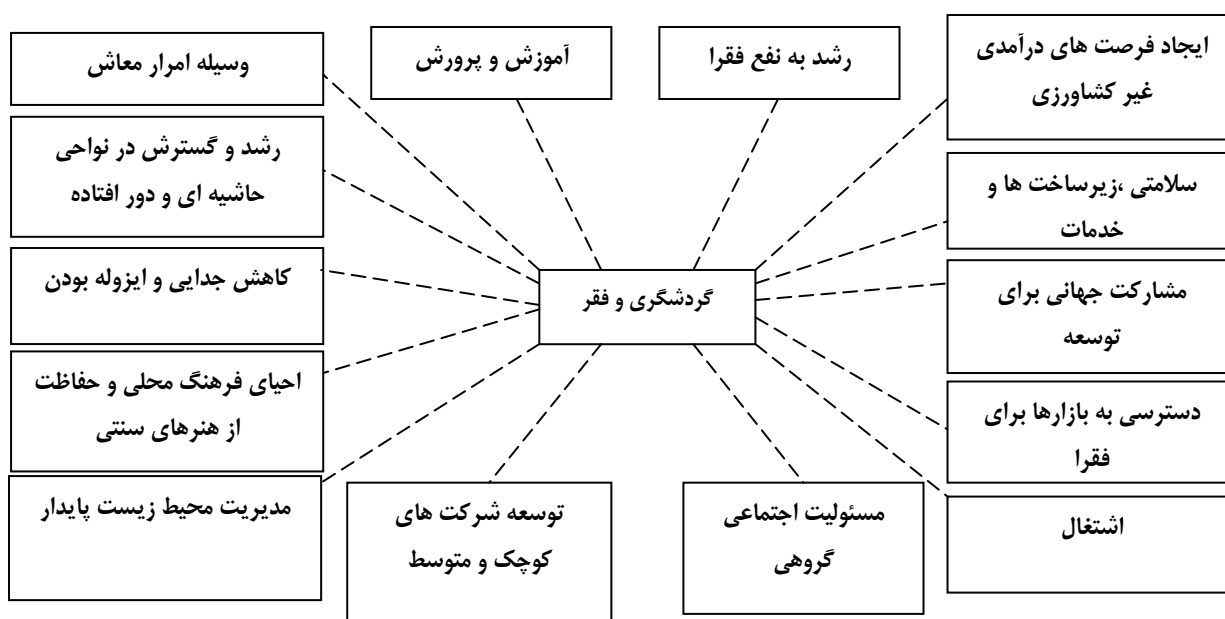
مشابه با دیگر بخش های صنعتی، رشد اقتصادی حاصل از توسعه گردشگری نیز دارای مزایا و معایبی برای مناطق فقیر است از جمله آن می توان به موارد زیر اشاره نمود:

مزایا:

- گردشگری فرصت های شغلی مناسبی را ایجاد می کند. فرصت شغلی ایجاد شده توسط بخش گردشگری بیشتر از بخش غیر کشاورزی و صنعتی و کمتر از بخش کشاورزی است. (Holland, ۲۰۰۲), (Roe & all, ۲۰۰۴)
- گردشگری می تواند فرصت های صادراتی قابل توجهی را برای کشورهای فقیر ایجاد نماید.
- گردشگری می تواند اشکال مختلفی به خود بگیرد، از داده های مختلفی استفاده نماید و به همین دلیل در دامنه وسیعی از کشورها قابل بکارگیری است. (Roe & all, ۲۰۰۴)
- توسعه گردشگری می تواند موجب افزایش و یا ایجاد امنیت در منطقه گردد. (باقری، ۱۳۸۳)
- عایدات گردشگری می تواند در جهت اجرای برنامه هایی به منظور کاهش فقر مورد استفاده قرار گیرد. (Blake & all, ۲۰۰۸)
- توسعه گردشگری منجر به توسعه SME ها می شود. (Goodwin, ۱۹۹۸)
- در جایی که مالکیت زمین عمومی است می توان از طریق اجاره زمین، درآمد حاصل از آن را در پروژه های محلی همچون ساخت مدارس، مراکز آموزشی و بهداشتی استفاده و یا بین خانوارهای فقیر توزیع کرد. (Goodwin, ۱۹۹۸)
- از آنجایی که در این صنعت این مصرف کننده است که به مقصد می آید لذا فرصت هایی برای فروش کالا و خدمات بیشتری فراهم می شود.
- گردشگری مهمترین فرصت در جهت تنوع بخشیدن به اقتصاد محلی است که به راحتی می تواند در مناطق فقیر، مرزی و حاشیه ای توسعه یابد مناطق دور افتاده به لحاظ وجود مناظر بدیع و بکر و دست نخورده، حیات وحش و فرهنگ محلی بالا دارای قابلیت بسیاری در جذب گردشگران هستند.

- بهبود استانداردهای زندگی و دسترسی به خدمات همچون مدرسه، بهداشت، امنیت، زیرساخت ها (Ashley & all, (www. Pro-poor tourism.org), ۲۰۰۰),
- اشتغال بالای زنان و افراد کم مهارت در این صنعت (Goodwin, ۱۹۹۸), (Roe & all, ۲۰۰۴),
- بهره مندی مردم فقیر از زیرساخت های بهبود یافته ناشی از توسعه گردشگری همچون جاده ها، آب آشامیدنی، برق و... (www. Pro-poor tourism.org)

شکل زیر ارتباط بین گردشگری و فقر را به خوبی نشان میدهد:

شکل ۱: ارتباط بین گردشگری و کاهش فقر (www. Pro-poor tourism.org, ۲۰۰۴)

معایب:

- قطبی شدن اقتصاد و توزیع ناعادلانه منافع اقتصادی
- فصلی بودن (www. Pro-poor tourism.org)
- نشت درآمدهای گردشگری از طریق پرداخت به کارگران و تجار خارجی و یا از طریق اختصاص دارایی ها به منظور واردات (Blake and all, ۲۰۰۸), (Holland, ۲۰۰۲)
- توسعه گردشگری در صورت عدم برنامه ریزی مناسب می تواند منجر به بروز مشکلات فرهنگی و اجتماعی و زیست محیطی شود. (Holland, ۲۰۰۲)
- اگر چه گردشگری فرصت های اشتغال زیادی را ایجاد می کند اما در بسیاری از موارد تعداد کمی از مشاغل نصیب مردم محلی می گردد.
- افزایش فشار به منابع طبیعی همچون جنگل ها به منظور تهیه سوخت و منابع دیگر (www. Pro-poor tourism.org)

اثرات گردشگری حامی فقرا:

اثرات توسعه گردشگری بر مردم فقیر یک منطقه می تواند متفاوت باشد اما می توان آنرا به سه دسته اثرات مستقیم، غیر مستقیم و القایی تقسیم نمود:

اثرات مستقیم گردشگری بر فقر شامل:

- درآمد کارگران از مشاغل یا موسسات کوچک گردشگری
- درآمد و عایدات غیر کارگری: درآمد غیر کارگری بطور معمول بجای فرد به جامعه تعلق می گیرد و از منابع مختلفی بدست می آید: گردشگری اجتماعی، هدایای گردشگران یا شرکت های گردشگری، عایدات حاصل از مجوزهای پارک و .... سهم قابل توجهی از این درآمد می تواند نصیب افرادی گردد که از درآمد و مشارکت اقتصادی مستقیم محروم هستند.
- اثرات بر خانوارها: گردشگری می تواند بر خانوارهای فقیر به شیوه های مختلفی غیر از جریان های نقدی اثر گذارد که شامل اثرات مثبت همچون دسترسی به اطلاعات، بازارها و زیرساخت ها و اثرات منفی مانند رقابت برای زمین، آب و ... می شود.

اثرات ثانویه گردشگری، درآمدهای غیر مستقیم بخش های غیر گردشگری که به بخش گردشگری عرضه می شوند و همچنین اثر درآمد کارگران گردشگری بر اقتصاد محلی را شامل می شود. به علاوه رشد گردشگری می تواند دسترسی به زیرساخت ها و خدمات عمومی، توسعه منابع انسانی، توسعه بخش خصوصی، تغییر در ساختار تولید اقتصاد و .... را تسهیل نماید.

زیرساخت های گردشگری می تواند اقتصاد غیر گردشگری را نیز منتفع سازد. بعنوان مثال توسعه راه های روستایی به منظور تسهیل در امور گردشگران، جوامع محلی را نیز بهره مند می سازد همچنین آموزش گردشگری می تواند خروجی های سودمندی داشته باشد بطوریکه از مهارت های افراد آموزش دیده می توان در تمام بخش های اقتصاد استفاده نمود.

اثرات القایی نیز شامل تاثیر بر روی بخش های صادراتی دیگر، محیط طبیعی و ... می گردد. (Odi, 2007)

اما موانعی نیز برای توسعه گردشگری حامی فقر وجود دارد که از آن جمله می توان به موارد زیر اشاره کرد که باید سعی شود با تدابیری این موانع را از پیش روی برداشت.

- ۱- نشت اقتصادی، مزایای خالص گردشگری برای جوامع محلی را کاهش می دهد.
- ۲- کمبود تعلیم و تربیت، آموزش و اطلاع در مورد گردشگری حامی فقر
- ۳- کمبود سرمایه گذاری و علاقه کم وام دهندگان و سرمایه گذاران به همکاری با موسسات گردشگری در این زمینه
- ۴- کمبود زیرساخت ها و خدمات اساسی در بیشتر مناطق فقیر

- ۱- باقری(۱۳۸۳). محاسبه خط فقر در ایران طی سال های ۸۲-۱۳۸۰. تهران، پژوهشکده آمار
- ۲- خدادادکاشی (۱۳۸۱). اندازهگیری شاخص های فقر در ایران ۷۹-۱۳۶۳. تهران، پژوهشکده آمار
- ۳- صادقی، سعید. (۱۳۸۴). بررسی رابطه بین توسعه گردشگری و کاهش فقر: مطالعه موردی استان آذربایجان شرقی. پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی-گروه برنامه ریزی رفاه اجتماعی، دانشگاه تهران.
- ۴- ضرغام، حمید. (۱۳۸۴). جهانگردی عدالت جویانه فعالیتی نوین یابازنگری گذشته. هفته نامه-خرندنامه همشهری، شماره ۸۱.
- ۵- قاسمیان، سعید. (۱۳۸۴). کاهش فقر در ایران: چالش ها و افق ها. قابل دسترسی در سایت www.SID.ir
- ۶- کلانتری، جوریه. (۱۳۸۴). گردشگری ابزاری برای کاهش فقر
- ۷- محمودی، روح الله. (۱۳۸۶). طرح سایت گردشگری عشایر کشور. اولین همایش ملی مدیریت کارآفرینی، تهران، دانشگاه تهران.
- ۸- مقصودی، مهران، عمادالدین، سمیه. (۱۳۸۳). ارزیابی ویژگی های ژئوتوریسمی لندفرم های نواحی بیابانی با تاکید بر دشت لوت. فصلنامه مطالعات جهانگردی شماره ۶ دانشکده حسابداری و مدیریت، دانشگاه علامه طباطبائی

منابع لاتین:

- ۱- Ashley, C. Goodwin, H & Roe, D. (۲۰۰۱). Pro-poor tourism strategies, expanding opportunities for the poor. pro-poor tourism briefing No ۱.
- ۲- Ashley, C. Boyd, Ch & Goodwin, H. (۲۰۰۰). pro-poor tourism: putting poverty at the heart of the tourism agenda. Natural resource perspectives. N ۵۱.
- ۳- Blake, A. Arbache, J. S. Sinclair, M. Thea. Teles, V. (۲۰۰۸). tourism and poverty relief. Annals of tourism research vol. ۳۵. ۱.
- ۴- Goodwin, H. (۱۹۹۸). Sustainable tourism and poverty elimination. Department of the environment, transport and Regions.
- ۵- Goodwin, H. (۲۰۰۶). Measuring and reporting the impact of tourism on poverty. international center for responsible tourism university of Greenwich
- ۶- GRIPS Development forum. (۲۰۰۳). link economic growth and poverty reduction: large scale infrastructure in the context of Vietnam's CPRGS.
- ۷- Holland, J. (۲۰۰۲). tourism-measuring impact on the poor. Independent Development Consultant. available on www.enterprise-impact.org.uk
- ۸- Odi (Overseas Development Institute). (۲۰۰۷). Can tourism offer pro-poor pathways to prosperity? examining evidence on the impact of tourism on poverty. Briefing paper.
- ۹- pro-poor tourism: is answer to poverty reduction. available on [www. Pro-poor tourism.org](http://www.Pro-poor tourism.org)

- ۱۰- Roe,D.Ashley,C.Page ,SH.& Meyer,D.(۲۰۰۴).Tourism and the poor: Analysing and interpreting tourism statistics from a poverty perspective. ppt partnership London.
  - ۱۱- Roe,D. Harris ,C and Andrade, J(۲۰۰۳) . Addressing poverty issues in tourism standards A review of experience. ppt working paper N ۱۴
  - ۱۲- Roe,D.Goodwin,H& Ashley,C.(۲۰۰۲). the tourism industry and poverty reduction: A business primer, pro-poor tourism briefing No ۲
  - ۱۳- Scheyvens,R.(۲۰۰۱).poverty tourism. Massey university.
  - ۱۴- Tourism and poverty reduction- making the links,(۲۰۰۴), pro-poor tourism partnership.available on www. pro-poor tourism.org.
  - ۱۵- Wattanakuljarus,A.Coxhead,I.(۲۰۰۸). is tourism-based development good for the poor? A general equilibrium analysis for Thailand. Journal of policy modeling.
  - ۱۶- Wearing ,S.(۲۰۰۸). Pro-poor tourism: who Benefits? Perspectives on tourism and poverty Reduction. Publication in reviews Annals of tourism research ۳۵.
- www.id۲۱.org (۲۰۰۶)